

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра мовної та психолого-педагогічної підготовки

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня бакалавр
зі спеціальності 053 «Психологія»
за освітньою програмою «Психологія»
на тему: «Емоційні ставлення до професій учнівської молоді на стадії
оптанта»

Виконавець:

студент центру заочної та
вечірньої форм навчання

Фельдман Павло Русланович _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

Завідувач кафедри МППП

доктор психологічних наук

(науковий ступінь, вчене звання)

Асєєва Юлія Олександрівна _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Дослідження професіогенезу особистості має теоретичний та прикладний аспекти. У теоретичному плані висвітлення теми професіогенезу особистості включає розробку, деталізацію й розширення існуючих психологічних концепцій особистості, побудову структури професійного становлення, розвиток концептуальних положень, пошук та перегляд стадіальності становлення професіоналізму на різних етапах. Практичне значення досліджень професіогенезу особистості здебільшого спрямовано на експериментальне вивчення стадіальності професійного становлення, розробку і вирішення різноманітних завдань професійної орієнтації (професійного інформування, консультування тощо) і переорієнтації, відбору, розподілу, розстановки, професійної підготовки і перепідготовки, атестування кадрів, адаптації молодих працівників і наставництва, психологічної підтримки та корекції.

В останні десятиліття в науці про емоції відбулася революція, яка може спричинити зміну парадигми в теоріях прийняття рішень. Дослідження показує, що емоції є потужними, всепроникними, передбачуваними, іноді шкідливими, а іноді корисними рушійними силами прийняття рішень. У різних областях важливі закономірності з'являються в механізмах, через які емоції впливають на судження та вибір. А одним із перших складних рішень у житті кожної людини є її професійне визначення, побудова свого власного професійного шляху, визначення свого професійного образу та плану його досягнення. Правильний професійний вибір та позитивне емоційне сприйняття свого вибору є підґрунтям для подальшої успішної діяльності особистості тому й потребує особливої уваги дослідників.

Метою дослідження – виявлення емоційного особистісного ставлення до професій на стадії оптанта.

Завдання дослідження: На підставі теоретичного аналізу літератури узагальнити данні про професіогенез, професійне становлення та професійний вибір. Розглянути психологічний зміст цих явищ.

Підібрати надійні та валідні психологічні методики спрямовані на виявлення професійних схильностей та емоційного ставлення до професій на стадії оптації.

Дослідити емоційні стани учнівської молоді на стадії оптанта.

Розкрити отримані результати за допомогою кількісного та якісного аналізу.

Об'єкт дослідження – емоційне ставлення особистості до професій.

Предмет дослідження – емоційні ставлення до професій учнівської молоді на стадії оптанта.

Методи дослідження: Теоретичні методи: аналіз філософської, психологічної та психолого-педагогічної літератури; емпіричні: спостереження, тестування; методи математичної обробки даних: статистичні та аналітичні. У психодіагностичний комплекс увійшли: а) «Диференційно-діагностичний опитувальник» (надалі ДДО) (Є.О. Клімов); б) Кольоровий тест ставлення до професій» розроблений та апробований Ю.О. Асєєвою який дозволяє виявити емоційне сприйняття професій. Перший опитувальник потрібний для визначення професійних схильностей, а другий для виявлення емоційного ставлення до професій.

Практичне значення дослідження: Отримані результати можуть бути використані в: роботі шкільного психолога; індивідуальному консультуванні; виборі майбутньої професії.

Обсяг і структура роботи: Випускна робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаної літератури та додатків. Загальний об'єм роботи – 82 сторінки, робота проілюстрована 7 малюнками та 2 таблицями. Список використаної літератури містить 69 джерела.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми роботи, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, наукову новизну і методи дослідження.

У **першому розділі** «Огляд науково-теоретичних та експериментальних надбань сучасності щодо професійного становлення особистості» розкрито: становлення понять «професіогенез», «професіоналізація», «професійне становлення», розвиток поглядів на соціальне пізнання, загальна характеристика і сучасний стан проблеми, основні моделі та методи дослідження; проаналізовано: Вливу емоційного ставлення на прийняття рішення про професійне самовизначення.

У **другому розділі** «Дослідження емоційного ставлення до професій учнівської молоді на стадії оптанта» описує організацію дослідження та використані методи психодіагностики, аналіз та обговорення отриманих результатів дослідження проведеного серед учнівської молоді. Описана розроблена програма емпіричного дослідження, що була спрямована на вивчення схильності учнівської молоді до виконання професійної діяльності, та емоційне ставлення до професій учнівської молоді

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши наукові надбання в області дослідження професіогенезу особистості, дослідивши існуючі теорії формування й становлення професійних установок та впливу векторності емоційного сприйняття професій учнівської молоді на стадії оптанта. Можна вказати, що ряд дослідників дотримуються точки зору, яка освічує вибір професії як вибір діяльності. Професійне самовизначення розглядається при цьому як процес розвитку суб'єкта праці. У контексті розуміння професії як вибору діяльності поширена також точка зору, що основною детермінантною правильного вибору є професійний інтерес або професійна спрямованість.

На думку інших науковців для розкриття сутності професійної спрямованості, як відзначають дослідники, і її місця в загальній структурі особистості необхідно виходити із сутності спрямованості взагалі. Складові професійної спрямованості, пов'язані з трудовою діяльністю, відзначав В.М. Мясіщев, мають найважливіше місце в загальній спрямованості особистості. «Вивчаючи особистість з точки зору її відносин, в першу чергу необхідно звернути увагу на ставлення до праці, з'ясувати її характер, хід, умови і перспективи розвитку».

Переважаючі в структурі професійної спрямованості чинники першої групи зазвичай тягне за собою зниження інтересу до професії і до професійної діяльності, пасивність, відсутність стійкої професійної позиції. Переважаючі ж чинники другої групи забезпечує активність, зацікавленість в професії, прояв творчих

здібностей, обумовлює наявність стійкої професійної позиції.

Мотиви професійного вибору в процесі професійної підготовки, з точки зору вітчизняної психології, залежать від вже сформованого в школі відповідного ставлення особистості до навчання, до оволодіння знаннями і від ставлення до обраної професії як прояви сукупності мотивів її вибору. У зв'язку з цим важливо розгляд цих мотивів через взаємозв'язок навчальної та професійної мотивації.

У ряді робіт, що розглядають теоретичні основи мотивації навчальної та професійної відзначається, що при отриманні освіти професійні мотиви виступають як один з компонентів навчальної мотивації, поряд з такими компонентами, як пізнавальні мотиви, мотиви соціального престижу, мотиви творчого досягнення. У дослідженнях В.А. Якуніна та Н.Б. Нестерової показано, що пізнавальні мотиви входять в структуру навчальної мотивації разом з професійними, причому простежується переважання одного з цих видів мотивів в залежності від курсу навчання у вузі.

В цілому слід зазначити, що відображені в свідомості людини цінності признаються нею в якості стратегічних життєвих цілей, загальних світоглядних орієнтирів.

Слід зауважити, що в останні десятиліття в науці про емоції відбулася революція, яка може спричинити зміну парадигми в теоріях прийняття рішень. Дослідження показує, що емоції є потужними, всепроникними, передбачуваними, іноді шкідливими, а іноді корисними рушійними силами прийняття рішень. У різних областях важливі закономірності з'являються в механізмах, через які емоції впливають на судження та вибір.

Інші вчені дотримуються погляду на вибір професії, як на окремий випадок соціального самовизначення, тобто вибір професії – соціально задане явище, обумовлене насамперед, соціальними характеристиками професії. Найбільш продуктивним є підхід до вибору професії як одному з найважливіших подій у цілісному житті людини. Вибір професії пов'язаний з минулим досвідом особистості, а процес професійного самовизначення простирається далеко в майбутнє, беручи участь у формуванні загального образу «Я» людини, визначаючи плин її життя, розглядаючи вибір професії як систему суб'єкт-об'єктних відносин.

Отже, сама професійна установка – це елемент мотиваційної підсистеми особистості. Виділення специфічних професійних установок, які формуються в процесі здійснення професійної діяльності і закріплених у професійній свідомості, або виникають в суто професійних ситуаціях є важливою частиною роботи з особистістю. Під професійними установками розуміється соціально-психологічна схильність до сприйняття, оцінки та дії, яка визначає характер протікання професійної діяльності у якій не останню роль підчас професіогенезу особистості відіграє емоційне сприйняття свого професійного вибору.

Вивченням становлення професійних установок займалось багато українських та зарубіжних вчених (Ю.О. Асєєва, В.О. Бодров, Е. Еріксон, Є.Ф. Зеєр, Т.В. Кудрявцев, А.К. Марков, Дж. Сьюпер, О.М. Цільмак та інші) і майже кожен з них зміг запропонувати свою концепцію, етапи становлення професіогенезу та його компоненти. Так у самому широкому розумінні «професіогенез визначається як поступовий, планомірний, багатомірний, безперервний процес досягнення високого рівня професіоналізму, який забезпечує професійну ідентичність, що сприяє цілісності особистості та задоволенню потреб суспільного розвитку у триаді «особистість-діяльність-соціум»».

В рамках нашої роботи підсумовуючи науково-теоретичне здобуття в рамках стадіального розвитку особистості, ми зупинились на теорії Ю.О. Асеєвої, яка відокремила наступні стадії професіогенезу професійних установок особистості: «1) допрофесійна, яка включає наступні етапи: елементарної предоптації (від 1 до 6 років) – становлення перших уявлень про професії; початкової предоптації (від 6 до 9–10 років) – смислове наповнення професійних установок; предоптації (від 9–10 до 13–14 років) – науково-обґрунтоване уявлення про образи професій, перша ідентифікація з професіями; оптації (від 14–15 до 16–17 років) – відокремлення професійних установок від життєдіяльнісних, професійне самовизначення особистості; 2) спеціальної професійної підготовки (від 16–17 до 20–25 років) – професійна самоідентифікація з професійним образом професіонала та професії, формування професійних установок; 3) адаптанта (стаж трудової діяльності від початку до 3 років) – входження в професію, коригування професійних установок; 4) інтернала (стаж трудової діяльності від 3 до 7 років) – розвиток компетентності, закріплення професійних установок; 5) компетентнісного професіоналізму (стаж трудової діяльності від 8 до 15 років) – зміна або фіксація професійних установок; 6) професійної майстерності (стаж трудової діяльності від 16 до 40 років) – активізація творчо-професійних установок, наставництво; 7) післятрудова (від набуття статусу пенсіонера до смерті) – сталість або ригідність професійних установок» [3-8]. Оскільки не останню роль у всьому цьому процесі професійного становлення особистості відіграє емоційне сприйняття професій, то ми детальніше дослідили саме стадію оптації, сама перший вибір професії визначає побудову професійного шляху особистості

Визначивши науково-теоретичне підґрунтя обраної теми розглянемо результати експериментального дослідження. У психодіагностичний комплекс увійшли: а) «Диференційно-діагностичний опитувальник» (надалі ДДО) (Є.О. Клімов); б) «Кольоровий тест ставлення до професій» розроблений та апробований Ю.О. Асеєвою який дозволив виявити емоційне сприйняття професій. Перший опитувальник дозволив визначити професійні схильності, а другий для виявити емоційне ставлення до найбільш розповсюджених професій сучасності.

За результатами ДДО встановлено, що учнівська молодь загальноосвітніх шкіл міста Одеси на стадії оптанта демонструє найвищий ступень вираженості усвідомленої схильності до професій типу Л-Л – 29,55 % респондентів та Л-Х – 28,80 % респондентів, третє місце посідають професії типу Л-Т – 14,5 % респондентів і лише 8,18 % респондентів схильні до професій типу Л-З.

За результатами проведеного «Кольорового тесту ставлення до професій» встановлено, що як самі позитивні професії учнівською молоддю старших класів загальноосвітніх шкіл сприймаються професії: лікаря, фармацевта – 41,38 % респондентів, стоматолога – 31,08 % респондентів та психолога 27,59 % респондентів; друге місце по позитивності сприйняття займає професія біолога – 86,21 % респондентів, зоолог – 75,86 % респондентів та ветеринар – 55,17 % респондентів. Як нейтральні професії учнями старших класів загальноосвітніх шкіл сприймаються такі як дизайнер – 34,48 % респондентів, актор 31,04 % респондентів, а також такі професії як бухгалтер – 55,17 % респондентів, та програміст – 44,83 % респондентів. Негативне сприйняття у опитаних викликають професії агроном та археолог по 51,72 % респондентів, а також стиліст/візажист, журналіст по 31,03 % о респондентів.

У разі проекції смислового наповнення обраних кольорів М. Люшера, на

отримані нами дані можна зазначити, що відносно сприйняття синього кольору характеристика респондентів повністю відповідає тому смислового наповненню яке передбачено проєктивним кольоровим тестом М. Люшера, і символізує спокій та задоволення; символічність зеленого кольору дещо інша, на відміну від загально-встановленого смислового сприйняття (впевненість, наполегливість, упертість) переспрямування відбулось у бік спокою, радості та відновлення сил (визначено наступними характеристиками, наданими респондентами: свіжий, весняний, урівноважений, живий); прийнято вважати, що жовтий колір символізує активність, веселість, комунікативність, а серед опитаних – це сонячність, радість і веселість, яскравість. Дещо змінене сприйняття чорного кольору серед нашої вибірки він розташувався здебільшого в позитивному сприйнятті та характеризувався як класичний, поважний, елегантний, стильний.

Оскільки професійне самовизначення не є постійним та незмінним, навпаки воно корегується і змінюється в залежності від зміни об'єктивних та суб'єктивних факторів, з урахуванням онтологічних індивідуально-психологічних змін особистості – появою в певні вікові періоди потреби у самовдосконаленні, самореалізації, самоактуалізації, рефлексії тощо. На даному етапі професіогенезу нами встановлено що більшість учнівської молоді на стадії оптації сприйняття професій особливо типу людина-людина та людина-художній образ сповнене здебільшого емоційно-смысловими характеристиками спокою та радості, які просліджуються у характеристиках трьох кольорів, що здобули найвищі показники в категорії позитивного емоційного ставлення: синій, жовтий та зелений. Ми вважаємо, що наше дослідження може бути подовжено і на наступних етапах професіогенезу особистості і сприятиме коригування своїх професійних планів на подальших етапах професіогенезу.